

Հակոբի և Եղան չորս գաստաներին կառնալով
հինգերորդ գաստանները:

ԴԷՐԵՆԻՒՅ մեջ գրում են որ փետրվարի
18-ին այդ քաղաքի հայ թատերականները ներ-
կայացրին «Բեկետի» կերպը և «Փարիզի կոչակար»
պիեմոնտերը: Ներկայացումը շատ աջաց և զուգ-
արեւում թատերական գործը առաջ տանելու վրա
կանայք աւելի են հոգում քան թէ աղանդակի-
թղթակիցը մեծ շնորհակալութիւն է ցայտնում
տրիկին Աստուածատուրեանցին և Գրիգորեանց ու
Աստուածեանց օրիորդներին:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՆԿՈՒՄ

Անգլիական պատգամաւորների ժողո-
վում, մարտի 3-ին, իրանդիայում
գէնը պահպանելու մասին առաջարկված
քիլլի երկրորդ ընկերացանութիւնն էր
կատարում: Գրագետներն ոգևորված ծափա-
հարութիւններով ողջունեցին, որովհետեւ
նա բաւական ժամանակ չէր յաճախում
նիստերին հիւանդութեան պատճառով: Իր-
յանդական պատգամաւոր Դիլլան յարմարեց
ներքին գործերի մինիստր Լարիօտի վրա,
մեղադրելով նրան այն բանի մէջ, որ նա
«ցած կերպով» վիրաւորեց իր անձնական
բարեկամ Զոն Կէֆին: Դիլլան մի և նայն
ժամանակ կրկնեց իր խորհուրդը իրանդա-
ցիներին՝ զինուորիկ, աւելացնելով, որ եթէ
կենդանութեամբ լինէր, տարածաշրջան
պատկեր նրանց, ով որ կը համարակիվէր
փարձված հողից դրան արտաքին: Իրան-
դացիների հետ այնպէս փառ են փարձում,
որ նրանք պէտք է զինուորված ապստամբ-
վին, եթէ որ միջոցներ ունենային, բայց
դժբաղդաբար միջոցներ չունեն:

Սպիկէրը կարգի հրաւիրեց Դիլլանին,
ասելով որ նա քանդում է պարլամենտա-
կան կարգերը, քարոզելով ներքին պատե-
րազմ: Դիլլան յետ առաւ իր խօսքերը: Մի-
նիստը Լարիօտ ժողովի ուշադրութիւնը
գործերից լիզայի քարոզած մտքերի վրա:
Անգլիան այժմ հասկանում է, աւելացրեց
նա, որ լիզան քարոզում է պետական գա-
ւաճանութիւն և պաշտութիւն: Գիլի մի
բանի անգամ կարգի հրաւիրեց: Նրա

նում 1834 թ., հաստատում է, թէ ինքն անհեղ-
է Արմաւի աւերակները և այն բնութիւնը, որի
վրա շինած է եղել քաղաքը: Այդ աւերակները
են— կիսաքանդ ամրոց, կառուցւած աների հետ-
քեր և մի քանի բնակարաններ: Իսկ երեւի նայա-
վելով Սէն-Մարտին և Սէն-Մարտին օւրի-
անից է ցայտալից Արմաւիքը, այնպէս որ չէր
մանր արդարացի գործունեւ յայտնում այն
ապրիկներին, որ նկատելի է Դիլլանին
աւելով Արմաւիքը եղել է աւելի արեւմտե-
Արմաւիքի մի փոքր հարաւ: Արմաւի աս-
տի վրա Միւս կողմից՝ Անգլիական 5 վերա-
սանց քարակեր և Սիմոնովի յայտնի աշխար-
հազարան բաւարար մասամբ համաձայն են
Դիլլանին ցայտալից կէտին, նշանակելով
Արմաւիքի տեղը Շարիսաթի, Կուրգուզուտի և
Կուրգուզուտի (?) մէջ: Արմաւի 3 ախի ասի
վրա Արմաւիքը երեւում է, որ Արմաւիքը մանա-
ւանդ պէտք է աշխարհը Արմաւիքի տեղը հաս-
տատ որպէս և յետոյ որպէս իշխանապետներ
և զանազան հմութիւններ նկատողով:

Կանի տեղով Արմաւիքի (նիւթագրեւ) տեղը
անցնում է մի հարթ, կրաքար գաւառաւոր,
կենտրոն բլրակներով ծածկւած, որոնք, որ Արմ-
աւիքի կարծիքով, (մի և նայն նկատել է և
Դիլլանին) անշուշտ գոյացել են հրաբուխ փ-
ժուկներից: Շարիսաթ, Կուրգուզուտ և Կուր-
գուզուտ գիւղերի մէջ գտնված բլուրը, ինչպէս
տեսնել, ունի զանազան աւերակների բնորո-
ններ: Այդ բլուրը շրջապատւած է 4 կամ 5 շարք
պատերով: Պատերը՝ արտաքին կողմից— շինված
են անպին քարակերտ քարերից, կանոնաւոր

համար, որ նա մեղադրում էր Լարիօտին
սուտ խօսելու մէջ: Բանը նրանով վերջա-
ցաւ, որ սպիկէրը գրեց նրան խօսելու իրա-
ւունքից նստի մնացած ժամանակը, նախա-
գահի իշխանութիւնները չէր հնարանդակելու
պատճառով: Այդ փոխը հաստատվեցաւ
233 ձայների մեծամասնութեամբ 15-ի գէն:

ԹԻԻՐԵԻՒ

«Բէյաթի» ընկերութեանը հետագրում
են Կ. Պոլսից հետեւելով: Պոլսի փրագաւան-
ւոյց յետոյ կամ Հաղբիլը, երբ առաջին անգամ
տեսնվեցաւ սուլթանի հետ, ասաց, որ խա-
ղաղութիւնը պահպանելու համար անհրա-
ժեշտ է բաւականացնել Բաւաստանի պա-
հաններին: Սուլթանը հիմաւոր համարե-
լով գերմանական զեւպանի առաջարկութիւն-
ները, խոստացաւ հաղորդել զեւպաններին
այն նոր սահմանագիծը, որ Թիւրքիան կարող
է ընդունել: Արտաքին գործերի մինիստր
Արմաւիքա ինքը պէտք է ցայտնէր զեւ-
պաններին նոր սահմանագիծը, բայց մի-
շէ այժմ նա չէ այցելել պետութիւնների
ներկայացուցիչներին: Թիւրքաց մինիստրե-
րի խորհուրդը զեւ ևս ոչինչ փոխ չէ կայաց-
րել յոյն-թիւրքական սահմանների վերա-
բերութեամբ: Պետութիւնների ներկայա-
ցուցիչները այն կարծիքի են, որ գործը
կարող էր խաղաղ վարձան ստանալ, եթէ
Անգլիան զարմ գնէր իր բոլոր ազդեցու-
թիւնը Բաւաստանի վրա և յետ պահէր
նրան պատերազմական գործողութիւնների
սկսելուց: Այստեղ լուր է տարածված, որ
Դերմանիան մտադիր է առաջարկել Սպա-
նիայի մասնակցութիւնը, եթէ մի նոր կոն-
ֆերենցիա հրաւիրու լինի յոյն-թիւրքա-
կան վեճը լուծելու համար:

Կ. Պոլսից գրում են «Polit. Corresp.»
լրագրին: Դեպքանների խորհուրդները լի-
նում են իտալական զեւպանատան մէջ:
Առաջին ժողովի ժամանակ զեւպանները
հաղորդեցին միմեանց այն հրահանգները,
որոնց համեմատ նրանք պէտք է գործէին:
Յայտնվեցաւ, որ այդ հրահանգները միա-
տեսակ էին և զանազան ձևով խորացրված:
Դրանց համեմատ զեւպանները ներկայա-
րին Բ. Դրանը իրանց գրութիւնները, որոնց

չարած և հարթ տալով, բայց այդ քարերը այն-
պէս են միացրած միմեանց նստ, որ նրանց
մէջը մնում է երկու մասի հատուկութեամբ խա-
ղաղակամ միջոց—այնպէս, ինչպէս առհաս-
րակ լինում են այժմ Անգլիական շատ քա-
ղաքների տները: Ներքին կողմից պատերի շին-
ուածքը մի և նայն է, միայն քարերի տա-
րածքը աւելի անհոգութեամբ է կատարւած:
Այդ արտաքին և ներքին պատերի մէջը լցւած
է կրով, առաջով և ցանրած Արտաթի յատակից
բերած մանր քարերով: Հէնց այստեղն է, որ
Դիլլանը Արմաւիքի է անուանում և որ քարե-
վում է ցամաքած Արտաթից 1 1/2 վերստ, Արտաթի
5 վերստ և 1/2 փոխով: 25 վերստ հեռաւորա-
ւեամբ, Բայց ինչպէս այն է, որ այս պատերը
համեմատաբար նոր շինուածք են, արդիւնե-
պ. Արմաւիքի տեղով, հին ժամանակները (թէ
յայնքը, թէ հաւանաբար և թէ շատ արեւելեան
ազգիքը) պատերը շինում էին առհասարակ
առանց մէջը լցնելու: միայն երկու կողմից
(ներքին ու արտին) ամրացվ քարեր շարելով,
իսկ մէջը լցրած պատերը սկսան երկել միայն
2-որդ դարում Գրիստոսից յետոյ: Արմաւիք
յետոյ կոնս Ուլարովի փորում է բլուրի ստա-
րաւը: Յայտն է, որ՝ թէ քաղաքները զանա-
զան պատճառներից քանդվում կործանվում են,
երբեմն էլ բուրբոններ ծածկվում հրաբուխի փ-
ժուկից (ինչպէս Իտալիայում Պոմպէյ և Հեր-
քուլանում քաղաքները), բայց քաղաքը եր-
բէր չէ կարող անհետանալ, կորչել այնպէս, որ
նրանից հետք չը մնայ: Այդ բոլոր կործանիչ
պատճառներից յետոյ զարեւոյց մնում են նը-
շաններ, նշայներ—երբեմն ամրացվ շարք իշա-

րովանդակութիւնը մտաւորապէս հետե-
ւեայն է: Պետութիւնները յոյս են յայտնում,
որ թիւրքաց կառավարութիւնը կը պահ-
պանի իր խոստմունքը և պատերազմական
գործողութիւններ չի սկսի Բաւաստանի
դէմ: Գրութիւնների մէջ ասված է, թէ
պետութիւնները ի նկատի ունենալով, որ
Բ. Դրանը գիշուեմեր կանի Բաւաստանին,
յանձնեցին իրանց զեւպաններին բանակ-
ցել Բ. Դրան յետ և նպաստել յոյն-թիւր-
քական վեճի խաղաղութեամբ վերջանա-
լուն:

Այդ գրութիւնները Բ. Դրանը յանձնե-
լուց յետոյ, զեւպանները գիւնեցին իրանց
պետութիւններին խնդրելով, որ նրանք բա-
լըր միջոցներ գործ գնեն, որպէս զի Բա-
ւաստանը պատերազմական գործողութիւն-
ներ չը սկսի: Այդ խնդրերը անհրաժեշտ
գարնաւ, որովհետեւ Բաւաստանը ծառայու-
թեան հրաւիրեց պահեստի գործերին: Բա-
ցի այդ սուլթանի պալատի մէջ պատերազ-
մական մի խորհուրդ կայացաւ, որ, գործին
պատերազմական տեսակէտից նայելով, վրձ-
ուեց աւելի գիշուեմեր շանել, քան թէ
խոստացված էր հոկտեմբերի 3-ի շրջաբե-
րակների մէջ: Կ. Պոլսի մէջ պատերազմա-
կան պատրաստութիւններ են տեսնվում և
զրանք աւելի մեծ չափով են կատարվում,
քան թէ առաւ-թիւրքական պատերազմից
առաջ, որովհետեւ թիւրքերը այն կարծիքի
են, որ նոր պատերազմին պետութիւնները
կը միջամեն և Թիւրքիան պէտք է պատ-
րաստ լինի Դրամական պաշտութիւնը
արգելք է դնում պատերազմական պատ-
րաստութիւններին Շատ սեղերից հաղոր-
ւում են, որ պատերազմական պաշարներով
բնակաւորված նաւերը անկարող են հեռա-
նալ նուահանգիստներից քարածուխի պա-
հատութեան պատճառով: Ամբիկայի զինա-
գործարաններին մեծ պատուէրներ են տը-
ւած: Այլ թէ միայն թիւրք զենեակները,
այլ և զանազան զեւպանատների պատե-
րազմական գործակալները այն կարծիքի են,
որ թիւրքաց զորքերը ամեն բանով գերա-
զանցում են յաւանան գործերին: Թիւրքաց
կառավարութիւնը մտադիր է Լիզիոսի և
Թէսալիայի մէջ եղած իր զորքերի թիւը
հասցնել 110,000: Այս հանգամանքները ի

տակարանների բուրբոններ անհեղ—մնում են նը-
շաններ անցած զնայած կեանքի, անցած գնա-
ցած արեւնոտի ու հարաւարաւորութեան: Այդ
նշաններն ու նշայներ պահողը՝ հաղ է, որ մի
քանի արշին կամ սաճն խորութեան մէջ ամ-
փոփում է ամեն բան: Հողի այդ խիւ շերտը,
որ մաղկանները կ'աւելան և կ'ան չէր
են անուանում, ձեռք է զարկում Ուլարովի
նկատողութեամբ: Կուրգուզուտի շերտը այստեղ՝
ինչպէս յայտնվեցաւ՝ 4 1/2 արշինաւալ է: Կոնս-
րոյ է անում պատեր, պարիսպներ, թանիրներ—
առանց մի նշանակութեան մտադրութեան հա-
մար: մինչև անգամ այստեղ գուր է գոյիս
բրտաթ մի ամրացվ խանութ՝ հարեւաւոր կաւ
ամաններով (լոգիւզներով), բայց գրեւոր թու-
րեքան շինած են նոր ձեւով ու հաշվով, ա-
ռանց որ և է մտութեան նշանի կամ անհա-
կութեան: Թողնելով այս բոլորը և նրա ստա-
րաւը՝ Արմաւիքը իր նկատաւորութիւնները տե-
ղափոխում է մասնակց քարերութեան վրա, և
արդար՝ այստեղից նա հանում է մի քանի ի-
րիւղներ, որոնք ապացոյց են խորին մտութեան
—որինակ՝ քարեղեն զենքեր, քարե զանակներ
և այլն—ամենաշին ձեւերով: Չը բաւականանալով
այս մի քանի կտոր նախապատմական իշխանա-
կների բնակարանով, կոնս պիտու է հետազոտել
զատաւորաբար, որը՝ ինչպէս վերեւ իշխած էր՝
ծածկված է հրաբուխի փժուկի ամբիւրով: Այդ
ամբիւր կամ մոխիրը շատ ազատաւ է հողի պա-
րարտութեան համար և տեղացի բնակիչները
հաւանաւորով այդ, ժողովում և անուան են ի-
րանց արտերը պարարտացնելու: Այստեղ կամ
որ՝ կուրգուզուտի շերտը քանդու համար փա-

նկատի առնելով, շատերը կարծում են, որ
զեւպանները բանակցութիւնների ժամանակ
մեծ զգուշութիւններ կը հանգրվեն:

ՆԱՍՏԱԿ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻՑ

Բերլին, փետրվարի 26

Այս տարի ևս մեղաւոր եմ «Մշակի» առջեւ,
որ առաջին երկու ամիսների ընթացքում միայն
մի թղթակցութիւն կարողացաւ ուղարկել:
Պատճառն այն է որ շատ գրողներ էի, Բադի
ապրիկական աշխատանքներից, գրողներ եմ այ-
ժմ Արմաւիքան քարերի ժողովածուի հետա-
զոտելով ու որպիսիւր և ուրիշ կողմից իմ աշա-
կերանների մասնակցութեամբ մի քանի նոր նե-
ստգատութիւններ ենք անում, որոնց մասին իմ
լարարատորիայից շատով հրատարակվելու է մի
շարք բրոշյուրների: Այդ բոլորը ինձանից շատ
ժամանակ է խլում:

Այսօր ունեմ մի քանի լուրեր հաղորդելու,
բայց նախ իմ ուրախութեամբ եմ յայտնում
«Մշակի» այս տարւոյ աղոթական համար,
Ուրեմն «Մշակը» երկու ամսոյ տարապրա-
թիւնից յետոյ հասել է այս տարի բաժանորդ-
ների այն թիւին, որին հասել էր անցեալ գրիլի
ամբողջ տարւոյ ընթացքում: Նա, ուրեմն, հա-
տատ նիւթի վրա է կանգնած, նա անհրաժե-
տութիւն է ձանաչված, նա որդան է գտնում
հատարակութեան այն մասի, որ զեպի առաջ է
ձգում, որին պատկանում է ապագան:

Վերջին ժամանակները Բերլինի այլ և այլ
շրջաններում եւս առիթ ունեցաւ ծանոթանալ մի
քանի անձնիքների հետ, որոնք նշանաւոր են
այստեղի թէ գիտութեան և թէ քաղաքական
կեանքի մէջ, մանաւանդ զեր են խաղաղ
հրեական հարցի մէջ, Կալիստան, իմ կողմից
էլ, մի քանի ընդհանուր գծերով ծանոթանալ
ընկերացուներին այդ անձնաւորութիւնների հետ:

Առաջինն է պատգամաւոր Հէնզ (Henzel)
որ մանաւանդ այդ վերջին ժամանակ նշա-
վեցաւ իրեն հակամարտական շարժման հակա-
ակարդ և հրեաների իրաւունքների պաշտպան,
Նա իր քողարով պարզամտութիւն մէջ ամբողջ
կառավարութեանը քաղաքական յայտնել այն դի-
քը, որ նա պիտի բուն հակահրեական շար-
ժման աջը, Հէնզը շատ խիստ կերպով է զը-
նազատում կառավարութեան կողմից բան
չէլոք դիքը, բայց մանաւանդ հրեաների իր-
ւունքների թշնամիներին:

Երկրորդ անձնաւորութիւնն է յայտնի քանի
աղի Բրանդէս (Brandes) որ ինքն հրեա է և
որ պաշտպանական քողարով հակահրեական
անտեսել յարակաւների ենթարկվեցաւ իր
զատաւորաւ ուղղութեան առիթով, Բրանդէ

րել է առիթ մի անգամ փոս 3—4 սաճն եր-
կայութեամբ, 8 արշին լայնութեամբ և 3 ար-
շին խորութեամբ և զէմ է առնում ցամաքած
գետի յատակի, որ հաւանական է Արտաթի մի-
գերից մէկինը լինելու է, բայց արանից նա
չինչ չէ գտնում: Բայց գործնաւոր բանակած չէ
համարելով իր բոլոր արած փորները, Ուլարովի
դիւմում է մի քանի բլրակների 1 արշին կամ 1
արշին 4 վերջին քարերութեամբ, տակաւ այս-
տեղից էլ մի ուշադրութեան արժանի բան
չէ գուր գալի, բայց թանիրներից և մի ան-
բող շարք բլրակներից: Պ. Արմաւիքը գրու-
կերպով պատմում էր, ինչպէս թախում էր
իր սիրտը ամեն անգամ, երբ զանազան կաւ
ամաններ էին գուր հանում փոսի միջից: Նա
ասում էր. «Ե՛ւ լի մանի պէս եւ ի խիւրի
փողում էի բղղողի մաս և շատաւ ձեռն
հանում մէջը, յուսաւով նրա յատակում գտնել
նախկին հին կեանքի և արեւնոտի նշաններ:
Բայց ապաւս, որ Հիլմանի ») նման եւս բող-
ւոր չէի, բղղողները միշտ գործակ էին թ-
նում...»: Կոնս Ուլարովի այստեղ էլ չէ յու-
սանաւորում բոլոր անշարժութիւններից, զեւ
անշարժ մնում էր մի ամբողջ շարք գերեզմա-
նների և նա ձեռնաւոր է լինում նրանց իր-
գարկութեամբ: Այդ գերեզմանները գտնվում են
վերեւ իշխած բլուրից զեպի արեւելք: մի քանի
նրանցից կազմում են 3/4 արշին խորութեամբ
հատարակ փոսեր, առանց որ և է պատրաստու-
թեան, և՛ ինչպէս երեւում է, զլուրները զեպի

*) Ներկայ գորուս յայտնի մտաղէ և ճշգիւ-
ղալի շատ հնութիւնները գտնող: